

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

M. Fab. Quintiliani Declamationes Undeviginti. M. Fabii Avi Et Calpurnii
Flacci Declamationes. Auctoris Incerti Dialogus De causis corruptae
Eloquentiae - Cvm Variorum Notis

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

CCCXXXVIII. Lis de filio expositoris, & repudiatae.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12889

unam adhuc destinat odiis suis ultionem. Cur enim dicere aliquid ausus sum? cur mihi suspectum fuit, quod fortissimi milites vincerentur? cur indignatus sum eorum bis terga cæsa, qui poterant etiam bis victi tamen vincere? Intellego averlis auribus accipi hanc partem orationis: vicit enim, & bene etiam meritis de republica habetur. Et hoc inter causas mortis est.

CCCXXXVIII.

Lis de filio expositoris, & repudiatæ.

* Quidam repudiata uxore, ex qua juvenem filium habebat, aut videbatur habere, duxit aliam. Frequenter jurgia erant inter privignum & novercam. Quodam tempore asserere cœpit juvenem pauper quidam, & dicere suum filium: is, qui pater videbatur, torfit nutricem: illa primis tormentis domini esse filium dixit. Iterum torta, dixit expositum esse ab illo, qui asserit: & inter hæc mortua est. Cedit illo pater. juvenem repudiata vindicat sibi.

DE PROOEMIO ET EPILOGO.

S E R M O .

Proœmium propriam formam, propriam legem, proprium modum habet: ² neque narrationis forma cadit in proœmium, neque locorum. Uni parti declamationis solet esse simile epilogo: ideo autem simile, quod ³ utraque res frequenter extra questionem est. Nam & proœmium rem præcedit, & epilogus finita re dicitur. ⁴ Præterea utraque res idem vult efficere, conciliare sibi judicem. Hoc differunt. Proœmia præstare debent, ut intentum judicem faciant: hæc pars oneris epilogo remittitur: dixit enim, ⁵ præcedere interim solet epilo-

1 Legatur Quintilianus lib. 4. Institut. cap. 1. & lib. 6. cap. 1. Facta omnium comparatione, licebit hic ipsum Quintilianum agnoscere. similiore tamen locos adscripsi lubens. Idem.

2 Neque narrationis forma cadit. Nec argumentis autem (inquit lib. 4.) nec locis, nec narrationi similis esse in proœmio debet oratio, Idem.

3 Utraque res frequenter extra questionem est. Proœmium (inquit) est pars ante ingressum rei de qua agitur. Duci-

tur tamen nonnunquam (ut ait paulo post) ex rebus, ex lite, ex causa & controversia ipsa. Idem.

4 Præterea utraque res idem vult efficere. Contraque est interim (ait cap. de exordio) proœmii vis, etiam non in exordio. Nam judices & in narratione nonnunquam, & in argumentis, ut attendant & ut faveant rogamus. Idem.

5 Præcedere interim solet epilogum. Forte: repetere interim solet epilogus, quo memoria judicis renovetur. Gronovius.

epilogum, quo memoria iudicis renovetur. Ita prima parte efficitur, ut omnia audiat iudex: summa parte efficitur, ut meminerit eorum, quae audierit. Epilogus deinde inclinationem animi in se prestare debet. Hoc illi cum proœmio commune est: ¹ plus miserationis, & plus libertatis habet pars summa. Nam proœmium cum precari debeat iudicem, fatigare non debet: nec epilogus quidem: nam & illud verissimum est, ² Lacrymas celerrime inarescere. Proœmia ex personis ducenda erunt, aut nostris, adversariorum, aut ipsorum interim iudicem: Nostris, ad conciliandum favorem: adversariorum, ad odium iudici faciendam eorum, contra quos dicimus. Iudicum personæ raro incidunt in scholasticas materias, in foro frequentius: Nonnunquam etiam de rebus permittitur dicere nobis, illa ratione, quia scholastica controversia complectitur, quicquid in foro fieri potest. In foro ³ proœmium aliquando ducitur ex rebus: si jam singule actiones propositæ sint, jam causam iudex noverit. Quid ergo? jure facimus istud, quo illud etiam, ut narremus in iisdem declamationibus, & ⁴ contradictiones ponamus etiam à petitor?

¹ Sed plus miserationis, plus libertatis habet.] Misericordia quoque aliquando ex eadem causa venit, sive quid passus sumus grave, sive passuri. Nec enim (inquit) sum in hac opinione, qua quidam, ut eo distare proœmium ab epilogo credam, quod in hoc præterita, in illo futura dicantur. sed quod in ingressu parcius & modestius præterenda est Iudicis misericordia: in epilogo vero, licet totos effundere affectus, &c. & lib. 6. de conclusione, iisdem fere quibus hic verbis. Dividere igitur hæc officia commodissimum, quæ plerumque sunt (ut dixi) proœmio similia, sed liberiora plenioraque. Inclinationem enim iudicem ad nos petitur initio parcius: tum admitti satis est, & oratio tota superest. In epilogo vero est, qualem animum iudex in consilium ferat: & jam nihil dictari sumus, nec restat quo scribemur. Est igitur utrisque commune, conciliare sibi, avertere ab adversario iudicem, concitare affectus & componere. *Erodianus.*

² Lacrymas celerrime inarescere.] Nunquam tamen (inquit) debet esse longa misericordia: nec sine causa dictum est, nihil facilius quam lacrymas inarescere, &c. Igitur non speremus fore, ut aliena quisquam diu ploret. *Idem.*

³ Proœmium aliquando ducitur ex rebus.] Benevolentiam (inquit) aut à personis ducimus, aut à causis accipimus. & postea, vitioseque in scholis facimus, quod exordio semper sic utimur, quasi causam Iudex jam noverit. Cujus rei licentia ex hoc est, quod ante declamationem illa velut imago litis exponitur. Sed in foro quoque contingere istud principiorum genus, secundis actionibus potest. Primis quidem raro aut nunquam, nisi forte apud eum, cui res aliunde jam nota sit, dicamus. *Idem.*

⁴ Contradictiones ponamus etiam à petitore.] Neque hic locus absque illo restitui, in *Instituio*. lib. 4. cap. 2. neque ille absque hoc facile intelligi potest. Ait enim eum morem esse Declamationibus, ut statim post exordium, narrationem

tore? Quod jam in foro non secundum meum consilium fiet: is qui primo loco dicet, & ponet causam, contradictionem ipse non sumet, nisi si quæ testationes præcesserint partis adversæ, ut exceptæ fuerint. In summa, nunquam erit contradictionis loco sumendum, quod adversarius dicturus fuerit, sed quod dixerit. Non est lis huic mulieræ hodie cum marito suo. Neque enim iudicium constitui potest inter eum qui cedit, eamque quæ sibi asserit. Adolescens asseritur à paupere patre: ¹ ille cedit: mater non cedit.

DECLAMATIO.

ETiam si lis huic mulieri, cui adsum, iudices, esset contra pauperem istum, infirmo loco pars nostra & dignior auxilio videretur: quia & per se imbecilla res est fœmina, & affert infirmitati naturali non leve pondus, quod vidua est. Huic etiam proprium illud accedit, quod in solitudinem conversa sunt, quæ præsidia fuerunt. Hæc enim quanvis maritum habere desisset, atque esset ² ea domo, in qua virgo nupserat, pulsa, non sine auxilio tamen videri poterat, cum haberet filium juvenem. Cum vero hoc ipsum deducatur in litem, & hoc tempore nihil matri præter sollicitudinem afferat: tamen hoc confiteor non eam cum ipso, quem ex diversis videtis subselliis, litigare: altior gratia premit. Effet quippe hæc mater in lite utcumque felicior, si maritus ejus contentus esset filio cessisse: ³ nunc adjecit testimonio auctoritatem, & infelicissimam nutricem, quam bis torfit, quia verum dicebat, adver-

sum

tionem subjungant. Inde his etiam alia libertas, ut in eadem declamatione primum suo, secundo quasi partis suæ loco narrare videantur. Nam cum pro petitore dicunt, simul & expositione, tanquam prius agant (nam declamatio, non vera actio est) uti solent: & contradictione, tanquam respondeant. Neque id fit non recte (ita enim lego) nam cum sit Declamatio, forensium actionum meditatio, cur non utrunque protinus locum exerceat? Cujus rationis ignari, ex more cui assueverunt, nihil in foro

putant esse mutandum. *Ærodius.*

¹ *Ille cedit.*] Nempe qui pater videbatur. *Idem.*

² *Ea domo, in qua virgo nupserat, pulsa.*] Scribo: in quam virgo nupserat. *Gronovius.*

³ *Nunc adjecit testimonio auctoritatem.*] Sic *Pithæus.* *Thaddæus & Ærodius,* veritatem. Scribo: nunc adjecit testimonio auctoritatem. De elegantia & adjecit diximus ad Senecæ Troades & Livii librum decimum. Decl. 352. *pia arma cepisse, prius atas quoque adjecisse vires.* *Idem.*

sum nos mori coegit. Cujus si vos auctoritas, iudices, movet, illud unum in prima parte causæ dixisse contentus sum, vocem ejus ab utraque parte recitari. Quod si vindicari filium mallet, satis eum vel sola expositio causæ tueretur. Fuit enim aliquando cupidus liberorum, & propter hoc duxit uxorem, & ad spem statim futuri partus gratulatus est: & natum educavit, & in adolescentiam (quod satis est) sine ulla dubitatione perduxit. Libentius in gravissima mariti injuria, iudices, invehar in novercam. Scio enim, quid vellet sibi, cum in domum senis jam & matrimonio occupatam, & in qua juvenis filius erat, irrupisset: scit hæc posse vacuari. Nolite quærere, quo consilio, qua ratione fecerit: sola est. Odia statim adversus adolescentem, nec hæc occulta aut dissimulata saltem, sed jurgia. Quod ipsum mehercule pro summa probatione esse, iudices, potest: hunc juvenem sic oderat, tanquam noverca. Nec huic libertas ex fiducia deerat, nec inveniri poterat ullum crimen in vita, quo abdicaretur: inventum est novum exhæredandi genus. Vilissimum istud caput, & in quamcunque litem precio vile, testimonium adversus se primum tulit, exposuisse se dixit: videlicet ne istum esse malum patrem puderet. Testor Deos, testor vestram, iudices, religionem: non satis putavit iste ipse, qui expellere filium volebat, ¹ quasi aliquid sui credidisset, infelicissimam nutricem (² nam illam quoque oderat) omni crudelitatis genere laceravit. Quæritis, qua causa? scietis, cum iterum torquebit. Fatigaverant prima tormenta, & in voce una manserat fides: exprobraverat isti sanguinem suum: revocatus est tortor, repetiti sunt cruciatus. Manifestum est infelicissimæ foeminæ factum, futurum ut tamdiu torqueretur, quamdiu idem dixisset. Ego tamen illi non irascor: dum aliquid virium, dum aliquid animi fuit,

¹ Quasi aliquid sui credidisset.] Fortasse: quasi aliquid inquisivisset. Ne videretur sine inquisitione facere. Idem.

² Nam illam quoque oderat.] Velim illam hæc, aut illa hæc, nempe noverca, in cujus gratiam omnia facta vult. Idem.

fuit, perseveravit: non est in mendacium coacta, nisi moriens. ¹ Victor his tormentis nihil aliud querendum putavit, nihil dubitavit. In tormenta (ut parcissime dixerim) ² paria non vindico. Sed rogo, ut hoc velitis pertinere tantum ad ipsius causam. Filium matri vindico contra eum, qui afferere coepit nuper. Ante omnia intelligitis, iudices, nullum onus probationis ad me pertinere. Juvenem, de quo agitur, cum hoc homine inventum per tot annos, qui ad robustam usque ætatem perducere eum, de quo litigamus, potuerunt, nunquam dubitatur. Dicam nunc ego illa, quæ leviora sunt. Nupsit & concipere potuit: immo nisi concepisset, non credidisset illi maritus. Totum igitur onus redundat ad diversam partem. Adversarius multa probare necesse habet, habuisse se uxorem, concepisse uxorem suam, ³ peperisse marem, peperisse eo tempore quod ad ætatem ejus, de quo litigamus, congruat: peperisse, exposuisse, vixisse expositum: ab hoc, à quo repetit, esse sublatum, & contra subjectum: ⁴ ab hac quod præcedit, aut sterilis fuerit, aut id quod pepererat, amisisse. Sterilem fuisse non dices, credidit maritus amisisse: non est satis dicere, probandum est. Hæc exigeremus in causa, iudices, si de mancipio, si de pecunia. Filium
matri

¹ Victor his tormentis nihil aliud querendum putavit.] Divitem intelligit. nam potius victor fuit in causa assertionis, qui omnem modum abdicandi filii investigabat, quam pauper qui per calumniam, & prævaricatione divitis, filium alienum vindicabat. ait enim postea, quo ne hoc quidem prestitit filio suo ut vinceretur. Potest etiam dici victor ancillæ fuisse, quam tormentis ita superavit, ut falsum dicere cogeretur. Post quod testimonium non amplius dubitavit filium suum non esse: obscurum & incertum quia id exquirebatur, pro comperito habuit. ait enim infra, Magna, hercule, tibi contigit victoria, perdomuisti mulierem anum. & dum tu victor & hilaris adversario tuo quid egeris nuntias. Ærod.

² Paria non vindico.] Alii apud Ærodiam: nondum voco. Forte: nondum dico. Gronovius.

³ Peperisse marem, peperisse eo tempore.] Non aliter Ærodius, nisi quod matrem. Sed hac distinctione vacat, quod sequenti versu est p. perisse. Sic igitur interpunge: concepisse uxorem suam; peperisse; marem peperisse; eo tempore, quod ad ætatem hujus, de quo litigamus, congruat, peperisse, exposuisse. Idem.

⁴ Ab hac quod præcedit.] Nihil hic fani. Forfan: ab hoc, à quo repetit, esse sublatum; & contra subjectum ab hac, quæ retinet, quod aut sterilis fuerit, aut id, quod pepererat, amisisset. Sic mox: ne huic quidem retinendi. Idem.

matri eripere conaris, & partem viscerum avellis, & contra maternos gemitus, contentus es alterius parentis negligentia. Quid causæ, inquit, habeo, ¹ cur assero alienum? Ut nondum reddam rationem, qua litiges, quod proposuisti dicere, illud est. Nam si tibi causa adserendi alienum filium non est, nec huic quidem retinendi. quinimo facilius est istud pauperi fingere. Quid enim fortunæ tuæ interest, an hæredem habeas? sed reddemus postea rationem, qua fingas: interim ² instrumentum excutere causæ tuæ volo. Testimonio, inquit, nitor ejus, quem tu patrem dicis. Putemus istud esse testimonium: unus est, iratus est, alterius maritus est. Unus est, cum dico, succurrant vobis Catones & Scipiones, & tot clarissima civitatis nostræ nomina. Cum dico, iratus est, succurrat vobis, quicquid non experimentorum in civitate, sed in scenis fabularum est, quam multa fecerit hic affectus; quam multos transversos velut tempestate quadam egerit. Cum dico, alterius maritus est, duo simul dico, & habet causam, cur nocere huic velit, quam repudiavit: & habet causam, cur præstare ei velit, quam duxit. Hæc dicerem si istud testimonium esset illius. Testis tuus quid dicit, scire se aliquid. Sequitur, ut interrogem, unde? ex nutrice illa. nutricis ergo testimonium est, non testis, qui credit. Dimittamus in præsentia maritum, ³ reducamus illum loco suo. De nutrice dicamus. Si ab initio mentita esset (id, quod adversus hunc dicere audeo, magis auderem adversus nutricem dicere,) sola est. Nunc diversæ quæstiones duæ. Videamus, utram verum dixisse credibilis sit. Tortaturum esse filium dixit. Volo adjicere tormentis auctoritatem: Anus torta, una quæstio adversus hunc sexum, adversus

¹ Cur assero alienum.] Lege, cur asseram. Idem.

² Instrumentum excutere tuæ causæ.] Paulus lib. 2. sentent. Instrumentorum appellatione ea omnia accipienda sunt, quibus causa instrui potest. & ideo tam

testimonia quam personæ, instrumentorum loco habentur. Ulpian. in l. notationem. §. instrumentorum. ff. de verb. & rer. sig. Ærodius.

³ Reducamus illum loco suo.] Scripsit auctor, reducemus. Gronovius.

adversus hanc ætatem non sufficit. ¹ Sufficientes jam per se distendis artus, lacerasque verberibus jam non cohærentem cutem: & hoc dicis, Mentiris. Tandiu potest mentiri contra tuam voluntatem? etiam cum robustissimi torquentur, etiam cum animos asperrimus dolor tentat, plurimum tamen interest, quid responderi sibi velit, qui torquet. Dura non dico contra ignem, non dico ² contra flagella, contra hæctenus veritatis inquisitio est, ³ qua victum te speras, si verum dixerit. Cum vero repetas tormenta, cum reducas carnificem, quid aliud dicis, quam illud: Torque, donec mentiatur? Magna, hercule, tibi contigit magna victoria: perdomuisti mulierem anum: expressa vox est jam fugientis animæ. Miserere, non est tuus. ⁴ Jam parce: verum dixisti. Hic jam, credo, tortor admonitus, instaret perseveraretque, eamque adhiberet artem quæstioni, ut moreretur mulier, dum hoc dicit, dum tu victor & hilaris adversario tuo, quid egeris, nuntias. Rogo, cum mulier eadem in tormentis diversa dixerit, non est manifestum id te maluisse, quod credidisti? Cui non mortalium patet totus hic animus? quis non videt artes novercales, & pactum infelicis senis? miserebor enim, etiamsi nocet necessitate. Quæritis, quo credat animo? quo matrem filii adolescentis domo expulit, quo longam matrimonii concordiam, nullo maledicto, nulla suspitione dissolvit: quo adhuc in torum ⁵ uxoris prioris vestigio calente adducta est nova nupta: quo ne hoc quidem præstitit filio suo, ut vinceretur. Alia est videlicet horum ratio, quos brevis transitus voluptatis fecit parentes, quos liberis suis extra posita vo-

¹ Sufficientes jam per se.] Lege, Desistentes. Ærodius.

² Contra flagella, contra.] Lege: contra flagella, contra verbera. Idem.

³ Qua victum te speras, si verum dixerit.] An sperare, hic est, timere? Forte: qua victum te apparet, & verum dixit. Gronovius.

⁴ Jam parce: verum dixisti.] Alii apud

Ærodius, dixi. qui scilicet hæc quoque verba tortæ adscripserunt. Nec repugno. Possit tamen aliquis putare, esse patris ad tortorem, simulantis sibi esse satisfactum, cum revera voluerit torqueri, donec periret. Ita legendum foret: Jam parce, verum dixit. Idem.

⁵ Uxoris prioris vestigio calente.] Immo calentem. Idem.

tæ voluptates conciliant: aliter amant quæ pepererint: quæ memoriam decem mensium, quæ tot periculorum, tot sollicitudinum recordationes ad vos, iudices, affert. Numerate hujus adolescentis annos, breve nimium videatur: numerate omnes dies, singula temporum momenta: tandem mater testimonium dicit? Nulla potest esse tam longa simulatio. Si leges sinant, permittatisque vos, se torqueri volet, se imponi ignibus, se verberibus lacerari postulet. Quid agis mulier? temere facis: fœmina es, & anus, prima forsitan tormenta sustineas, vincet dolor, & ad suprema deficies. O admirabilem, iudices, vocem! Torqueat, inquit, modo mater sim. Aliud est nutrix, & ancilla, & torquente domino. Age, cum in hac voce supremum posueris spiritum, cui juvenem reddituri sumus? Volesne illum ad hunc patrem reverti, & ad illam novercam!

CCCXXXIX.

Rogatio Demosthenis.

Rogationem fert Demosthenes, ne illi qui apud Chæronam captiverant a Philippo, & gratis remissi, consiliis publicis interfint. CD.

DECLAMATIO.

Priusquam causas rogationis meæ persequar, Athenienses, succurrit mihi laudare vos, & ad cognoscere. Post adversum prælium (quod quidem ipsi, qui rebus Philippi favent, dolore ac rumoribus in majus extollunt) non pacem petiistis, non de conditionibus ullis cum hoste tractastis? ipsos etiam repetendo captivos, hoc ostendistis curam esse vobis, ut bellum geri posset. Id cum fecistis pro majorum vestrorum opinione atque laude, servataque usque ad hoc tempus gloria civitatis, tum etiam (ut arbitror) ratione quadam, quod nos victos, non tam virtute hostis, quam eorum, qui pugnare nolissent, timore existimabatis. Quamlibet igitur obliquis actionibus pars diversa, dum

1 *Laudare vos & ad cognoscere.*] Lege, agnoscere. Idem,